

POSTANOWIENIE

Dnia 8 marca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z wniosku G. F.
z udziałem A. K. (poprzednio B.)
o zniesienie współwłasności,
na posiedzeniu niejawnym 8 marca 2023 r. w Izbie Cywilnej w Warszawie,
na skutek skargi kasacyjnej uczestniczki
od postanowienia Sądu Okręgowego w Krakowie
z 4 marca 2021 r., sygn. akt II Ca 2666/19,

1. **odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
2. **przyznaje ze środków Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego w Krakowie) na rzecz radcy prawnego B. W. kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł. powiększoną o należny podatek od towarów i usług z tytułu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej uczestniczce z urzędu w postępowaniu kasacyjnym,**
3. **zasądza od uczestniczki na rzecz wnioskodawczynie koszty postępowania kasacyjnego w kwocie 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 31 lipca 2019 r. Sąd Rejonowy w Wieliczce (1) ustalił, że przedmiotem współwłasności wnioskodawczynie G. F. i uczestniczki A. B. (obecnie po zmianie nazwiska: K.) jest: a) nieruchomość położona w G., składająca się z działki ewidencyjnej nr [...] o powierzchni [...] objęta księgą wieczystą nr [...] i b)

nieruchomość położona w G. składająca się z działki ewidencyjnej nr 67/18 o powierzchni [...] objęta księgą wieczystą nr [...], (2) ustalił, że wartość tych nieruchomości wynosi 451 000 zł., (3) ustalił wartość nakładów poniesionych na nieruchomości wspólne przez wnioskodawczynię na kwotę 47 761 zł., zaś przez uczestniczkę na kwotę 37 478 zł., (4) dokonał zniesienia współwłasności nieruchomości w ten sposób, że przyznał je na wyłączną własność wnioskodawczyni G. F., (5) zasądził od wnioskodawczyni na rzecz uczestniczki spłatę w kwocie 112 750 zł. płatną w dwóch ratach, (6) na zabezpieczenie spłaty ustanowił na nieruchomości opisanej w pkt 1b na rzecz uczestniczki hipotekę przymusową do kwoty 112 750 zł., (7) nakazał uczestniczkę, aby w terminie 6 miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia opróżniła i wydała wnioskodawczyni zajmowane przez nią pomieszczenia w budynku na nieruchomości opisanej w pkt 1., (8) zasądził od wnioskodawczyni na rzecz uczestniczki kwotę 16 169 zł. z tytułu rozliczenia nakładów na nieruchomość wspólną, oddalając wnioski o rozliczenie nakładów w pozostałej części, (9) zasądził od uczestniczki na rzecz wnioskodawczyni kwotę 694,69 zł. z tytułu rozliczenia opłat związanych z korzystaniem z nieruchomości wspólnej, oddalając wniosek o rozliczenie opłat w pozostałej części, w pkt. 10) – 12) orzekł o wynagrodzeniu pełnomocnika uczestniczki z urzędu i kosztach postępowania.

Po rozpoznaniu apelacji uczestniczki, Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z 4 marca 2021 r. (I) zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że a) punktowi 4 nadał brzmienie: „dokonać zniesienia współwłasności nieruchomości szczegółowo opisanych w pkt 1. postanowienia w ten sposób, że zarządzić ich sprzedaż stosownie do przepisów kodeksu postępowania cywilnego, przyznając wnioskodawczyni 3/4 części a uczestniczkę 1/4 części kwoty uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości”, b) uchylił punkty 5 – 7, c) punktom 8-12 nadał oznaczenia odpowiednio 5-9. Sąd Okręgowy oddalając apelację uczestniczki w pozostałym zakresie (punkt II) oraz orzekł w pkt III-V o wynagrodzeniu pełnomocnika uczestniczki z urzędu i kosztach postępowania odwoławczego. Uczestniczka wniosła skargę kasacyjną opierając wniosek o jej przyjęcie do rozpoznania na przyczynach kasacyjnych objętych art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia przysługującym od prawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji, służącym ochronie interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni i stosowania prawa, wkład Sądu Najwyższego w rozwój orzecznictwa i nauki prawa oraz eliminowanie z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu nieważnym lub orzeczeń oczywiście niezgodnych z prawem. Stosownie do 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania w razie wykazania przez stronę, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Z punktu widzenia funkcji oraz założeń skargi kasacyjnej jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia, rolę „przedsądu” jest wstępna selekcja skarg pod kątem spełniania wymienionych wyżej kryteriów (przyczyn kasacyjnych) kwalifikujących skargę do jej przedstawienia Sądowi Najwyższemu w celu merytorycznego rozpoznania.

Istotne zagadnienie prawne przedstawione we wniosku dotyczy kwestii, czy art. 384 k.p.c. określający zakaz *reformationis in peius*, ma - na mocy odesłania z art. 13 § 2 k.p.c. - zastosowanie w sprawie o zniesienie współwłasności i czy wyklucza zmianę postanowienia sądu pierwszej instancji co do istoty sprawy na niekorzyść uczestniczki, która wniosła apelację, w sytuacji, w której jedyną przyczyną zmiany zaskarżonego postanowienia jest zmiana stanowiska procesowego przez innego uczestnika postępowania, który nie wniósł apelacji.

W nawiązaniu do tak sformułowanych przyczyn kasacyjnych należy przypomnieć, że istotnym zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest problem nowy i dotychczas niewyjaśniony, dotyczący ważnego abstrakcyjnego zagadnienia jurydycznego, którego rozstrzygnięcie przez Sąd Najwyższy przy okazji rozpoznania skargi kasacyjnej przyczyni się do rozwoju prawa i orzecznictwa oraz będzie miało znaczenie nie tylko dla tej konkretnej, jednostkowej sprawy, ale także dla innych podobnych spraw. Skarżący powinien sformułować to zagadnienie w sposób przyjęty przy przedstawianiu przez sąd powszechny zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy; przedstawić pogłębiony wywód prawny uzasadniający zgłoszone wątpliwości,

wykazać zasadność preferowanego sposobu jego rozstrzygnięcia, a także wadliwość rozwiązania przez Sąd drugiej instancji postawionego problemu prawnego w sposób rzutujący na wynik sprawy.

Skarżąca nie sprostала wyżej przedstawionym wymaganiom. Należy bowiem przypomnieć, że problem stosowania 384 k.p.c. i wyrażonego w nim zakazu *reformationis in peius* w postępowaniu nieprocesowym w tak zwanych sprawach działowych, został wyjaśniony w licznych orzeczeniach Sądu Najwyższego, w których wskazując na niepodzielność orzeczeń w sprawach działowych (w tym w sprawach o zniesienie współwłasności), podkreślał, że zasada wyrażona w art. 384 k.p.c. nie obowiązuje wtedy, gdy przedmiot zaskarżenia jest integralnie związany z inną częścią lub całością zaskarżonego orzeczenia (zob. uchwały z 11 marca 1977 r., III CZP 7/77 OSNCP 1977, Nr 11, poz. 205 i z 6 sierpnia 1996 r., III CZP 88/96, OSNC 1996, Nr 11, poz. 151; postanowienia z 17 września 1999 r., I CKN 379/98, OSNC 2000, Nr 3, poz. 59; z 28 marca 2003 r., IV CKN 1961/00; z 27 czerwca 2003 r., IV CKN 291/01; z 29 stycznia 2008 r., IV CSK 432/07 oraz z 19 listopada 2014 r., II CSK 208/14). Stanowi to konsekwencję zasady oficjalności postępowania nieprocesowego, w którym sąd nie jest związany, z wyjątkami przewidzianymi w ustawie, wnioskami wnioskodawcy oraz uczestników postępowania, a także konsekwencję niepodzielnego charakteru postanowienia o zniesieniu współwłasności. Wniesienie przez jednego z uczestników lub kilkoro z nich apelacji od postanowienia o zniesieniu współwłasności powoduje konieczność rozpoznania przez sąd drugiej instancji całości sprawy, w zakresie w jakim poszczególne rozstrzygnięcia zawarte w postanowieniu są od siebie zależne i wzajemnie uwarunkowane. W toku rozpoznania sprawy sąd drugiej instancji może znieść współwłasność rzeczy w inny sposób, niż to uczynił sąd pierwszej instancji, a także w odmienny sposób ukształtować należne dopłaty i spłaty (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 28 marca 2003 r., IV CKN 1961/00 i z 5 marca 2008 r., V CSK 447/07). Z uzasadnienia zaskarżonego postanowienia wynika, że Sąd Okręgowy uwzględnił przedstawione wyżej poglądy. Uznał, że skoro zgłoszone w apelacji zarzuty dotyczyły samej istoty działu, zaś uczestniczka nie godziła się z przyjętym przez Sąd Rejonowy sposobem wyjścia z węzła współwłasności, zaszła konieczność wszechstronnego

i ponownego rozważenia przesłanek określonych w art. 211 i 212 k.c., bez związania wnioskami apelacji. Orzekając o zmianie sposobu zniesienia współwłasności przedmiotowych nieruchomości, Sąd Okręgowy miał przy tym na względzie zmianę stanowiska wnioskodawczyni, która w toku postępowania apelacyjnego oświadczyła, że nie wnosi o przyznanie jej własności nieruchomości, nie jest w stanie ponieść kosztów prac adaptacyjnych, wnosi o sprzedaż licytacyjną nieruchomości. W tym zakresie przypomnieć należy, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalone jest stanowisko, że w postępowaniu o zniesienie współwłasności sąd nie może przyznać rzeczy uczestnikowi postępowania bez jego zgody (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 4 listopada 1998 r., II CKN 347/98, OSNC 1999, nr 6, poz. 108 oraz z 8 sierpnia 2003 r., V CK 174/02).

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca powołała się także na przesłankę z art. 389⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wskazując, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów na gruncie art. 211 k.c. w kontekście pytania, czy analiza zgodności podziału ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem rzeczy może obejmować ryzyko konfliktu między aktualnymi współwłaścicielami nieruchomości.

Powołanie przyczyny kasacyjnej przewidzianej w art. 389⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. nakłada na skarżących obowiązek wskazania przepisów prawa, których wykładnia budzi, ich zdaniem, poważne wątpliwości lub wywołuje rozbieżności w orzecznictwie, szczegółowego opisanie, na czym polegają powzięte przez nich wątpliwości interpretacyjne o poważnym charakter, a także wykazania, że dokonanie wykładni przez Sąd Najwyższy jest niezbędne do rozstrzygnięcia skargi; wymagane jest ponadto przedstawienie orzeczeń sądów, w których dokonano różnej wykładni tych samych przepisów, prowadzącej do wydania różnych rozstrzygnięć w podobnych stanach faktycznych (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2008 r., I CSK 11/08 oraz z dnia 12 grudnia 2008 r., II PK 220/08).

Skarżąca nie spełniła przedstawionych wymagań. Z uzasadnienia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania wynika, że skarżąca domaga się rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie przez Sąd Najwyższy wątpliwości, czy i w jakim zakresie

konflikt między współwłaścicielami może stanowić negatywną przesłankę podziału fizycznego rzeczy. W nowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że występujący między współwłaścicielami konflikt nie stanowi - w świetle 211 i 212 k.c. - bezwzględnej negatywnej przesłanki dla dokonania zniesienia współwłasności przez podział fizyczny rzeczy. Społeczno-gospodarcze przeznaczenie rzeczy, o jakim mowa w art. 211 k.c. nie może bowiem być utożsamiane ze stosunkami osobistymi między współwłaścicielami, ani ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa własności (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 4 października 2002 r., III CKN 1283/00, OSNC 2003, Nr 12, poz. 170; z 13 stycznia 2012 r., I CSK 358/11 oraz z 4 marca 2015 r., IV CSK 407/14). Czynniki te mogą i powinny być jednak rozważane w aspekcie zgodności podziału rzeczy ze społeczno-gospodarczym jej przeznaczeniem i faktu, że z powodu poważnego skonfliktowania współwłaścicieli, rzecz nie będzie mogła być po podziale wykorzystywana w sposób odpowiadający jej przeznaczeniu. Uwzględnienie całokształtu okoliczności faktycznych występujących w konkretnym przypadku, może uzasadniać odstępstwo przez sąd od jej fizycznego podziału na rzecz przyznania rzeczy jednemu ze współwłaścicieli, z obowiązkiem spłaty na rzecz drugiego współwłaściciela lub przyjęcie sposobu zniesienia współwłasności rzeczy przez jej sprzedaż (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 19 października 2011 r., II CSK 50/11 oraz z 12 maja 2016 r., I CSK 426/15). Z uzasadnienia zaskarżonego postanowienia wynika, że Sąd Okręgowy dokonując oceny prawnej na gruncie art. 211 k.c. uwzględnił przedstawione stanowisko, opierając się na ocenie zgromadzonych w sprawie dowodów oraz poczynionych ustaleniach faktycznych, które to kwestie usuwają się spod kontroli sądu kasacyjnego (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Sąd Okręgowy miał przy tym na względzie, że podział domu jednorodzinnego poprzez wydzielenie dwóch odrębnych lokali mieszkalnych, wymagające nakładów finansowych, przy istniejącym pomiędzy uczestniczkami sporze, byłby zarzewiem kolejnych konfliktów w zakresie zarządu i korzystania z części wspólnych nieruchomości. Uwzględnił także brak możliwości spłaty i brak możliwości sfinansowania przez uczestniczkę prac adaptacyjnych pozwalających na podział fizyczny jednorodzinnego dotychczas budynku na dwa odrębne lokale. Nie ma zatem uzasadnionych podstaw do przyjęcia, że skarżąca wykazała

potrzebę odniesienia się przez Sąd Najwyższy do zagadnień prawnych przedstawionych we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w sentencji. O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym orzeczono na podstawie art. 22³ ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2022 r. poz. 1166) oraz § 16 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 11 pkt 6 w zw. z § 8 pkt 6 oraz § 4 ust. 1 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 68). O kosztach postępowania kasacyjnego na rzecz wnioskodawczyni, reprezentowanej przez adwokata z urzędu, który wniósł w terminie odpowiedź na skargę kasacyjną uczestniczki, orzeczono na podstawie art. 98 i art. 99 w związku z art. 108 w związku z art. 398²¹ i 391 § 1 k.p.c. oraz § 16 ust.4 punkt 2 w zw. z § 11 pkt 6 w zw. z 8 ust.7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 18, dalej: „rozp.”). Koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu stronie wygrywającej sprawę podlegają bowiem zasądzeniu od przeciwnika procesowego na rzecz tej strony (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 1989 r., III CZP 12/89, nie publ.). Nie ma podstaw do powiększenia tego wynagrodzenia o podatek od towarów i usług, gdy koszty te ponosi strona przegrywająca, a nie Skarb Państwa (§ 2 i § 4 ust. 3 rozp). Stosownie do art. 122 § 1 k.p.c., pełnomocnik ustanowiony z urzędu ma prawo, z wyłączeniem reprezentowanej przez niego strony, ściągnąć sumę należną mu tytułem wynagrodzenia i zwrotu wydatków z kosztów zasądzonych na rzecz tej strony od jej przegrywającego przeciwnika; Skarb Państwa pokrywa je dopiero po wykazaniu przez pełnomocnika z urzędu bezskuteczności ich egzekucji od zobowiązanego (§ 6 rozp.).

